

Jan Montowski

Odsłonięcie kamienia memorialnego poświęconego adwokatom bydgoskim - ofiarom II wojny światowej

Palestra 51/5-6(581-582), 369-371

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Gdańsku **Dariusz Dończyk** (przewodniczący) i **Wiktor Gromiec** oraz adwokaci bydgoscy **Roman Latos**, **Wojciech Manikowski** i **Edward Turczynowicz**. Dla porównania w roku 2003 do egzaminu przystąpiło 49 kandydatów.

II. Z kolei w dniach 15, 16, 17 i 29 grudnia 2005 r. przeprowadzony został w Izbie bydgoskiej egzamin adwokacki. Do egzaminów przystąpiło 5 aplikantów: Ewa Czerska, Maja Janowiak, Joanna Krawczyk, Maciej Sokal i Michał Zuchmantowicz.

W ramach egzaminu pisemnego aplikanci sporządzali projekty apelacji na podstawie wybranych akt sądowych. Po zakończeniu części pisemnej aplikanci przystąpili do egzaminu ustnego, składanego przed komisją egzaminacyjną, której przewodniczył Dziekan ORA adw. **Jan Montowski**, jednocześnie delegat NRA w Warszawie. W skład komisji wchodził: wicedziekan ORA adw. **Andrzej Biliński**, adw. **Zbigniew Kaczmarek**, adw. **Roman Latos**, adw. **Ryszard Paradowski**, adw. **Edward Turczynowicz** i adw. **Piotr Wnuk**.

Wszyscy aplikanci złożyli egzamin z wynikiem pozytywnym. Z najlepszym wynikiem – bardzo dobrym – zdał **Michał Zuchmantowicz**.

Każdy z egzaminowanych aplikantów zadeklarował złożenie wniosku o wpis na listę adwokatów Izby bydgoskiej.

ODSŁONIĘCIE KAMIENIA MEMORIALNEGO POŚWIĘCONEGO ADWOKATOM BYDGOSKIM – OFIAROM II WOJNY ŚWIATOWEJ

W dniu 25 lutego 2006 r. odbyła się uroczystość odsłonięcia Kamienia Memorialnego poświęconego 15 adwokatom bydgoskim poległym i zamordowanym przez hitlerowców podczas II wojny światowej.

O godzinie 12.00, poprzedzona biciem dzwonów, rozpoczęła się Msza święta w Katedrze Bydgoskiej przy Starym Rynku.

Wypełniony po brzegi kościół zgromadził licznych adwokatów Izby bydgoskiej, przedstawicieli innych zawodów prawniczych, parlamentarzystów, władz województwa kujawsko-pomorskiego, samorządu miejskiego, Wojska Polskiego, stowarzyszeń kombatantów, harcerzy, instytucji kultury oraz bydgoszczan. Reprezentowane były również rodziny ofiar.

Koncelebrowanej Mszy św. przewodniczył **ks. biskup Jan Tyrawa**, ordynariusz diecezji bydgoskiej. Koncelebransami byli ks. płk Józef Kubalewski, proboszcz Kościoła Garnizonowego, ks. senior, prałat Władysław Mielcarek oraz ks. prałat Zbigniew Maruszewski, proboszcz kościoła katedralnego i diecezjalny duszpasterz prawników.

Honorowe miejsca przy ołtarzu zajął poczet sztandarowy Miasta Bydgoszczy oraz Adwokatury Polskiej, w skład którego wchodził adw. **Piotr Gołda**, adw. **Krzysztof Olkiewicz** i egzaminowany aplikant adwokacki **Maciej Sokal**.

Przed prezbiterium stanęły w przeciwnych szeregach pozostałe poczty sztandarowe: Towarzystwa Pamięci Powstania Wielkopolskiego 1918–1919, Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, Chorągwi Kujawsko-Pomorskiego Związku Harcerstwa Polskiego,

Towarzystwa Miłośników Miasta Bydgoszczy oraz Chrześcijańskiej Demokracji – Stronnictwa Pracy.

Pismo św. podczas Liturgii Słowa czytał adw. **Jarosław Kaczmarek**, natomiast Modlitwę Powszechną adw. **Justyna Mazur**.

Dary Ołtarza w imieniu Adwokatury Bydgoskiej złożyli adw. **Grzegorz Hawrylkiewicz** i adw. **Bartosz Puszka-Milczyński** oraz – spoza adwokatury – dwaj weterani Armii Krajowej z charakterystycznymi opaskami na ramieniu.

W homilii bp Jan Tyrawa skupił się na filozofii prawa, w szczególności na nierozzerwalnym związku normatywnej litery prawa z moralnością. Zerwanie tego związku doprowadziło do narodzin w ubiegłym wieku dwóch totalitaryzmów, komunistycznego i narodowosocjalistycznego, które niemal nie unicestwiły chrześcijańskiej Europy. Ofiarami drugiego z wymienionych totalitaryzmów stali się adwokaci bydgoscy.

Po Mszy św. Prezydent Bydgoszczy **Konstanty Dombrowicz** wskazał w swoim wystąpieniu na wartości, jakie niesie ze sobą pielęgnowanie pamięci o przeszłych pokoleniach, które oddały życie za Ojczyznę.

Z kolei Dziekan Okręgowej Rady Adwokackiej adw. **Jan Montowski**, opisując martyrologię adwokatów bydgoskich, przybliżył zgromadzonym w Katedrze sylwetki i okoliczności śmierci każdej z ofiar, których nazwiska wyryte zostały na Kamieniu Memorialnym².

Po Mszy św., zakończonej odśpiewaniem hymnu „Boże coś Polskę”, zgromadzeni przeszli pod mury Katedry, gdzie przy dźwiękach hejnału Bydgoszczy, odegranego przez artystę muzyka Henryka Drażka, Prezydent Miasta **Konstanty Dombrowicz**, dziekan adw. **Jan Montowski** i adw. senior b. dziekan ORA **Zbigniew Kaczmarek** – wspólnie odsłoniли przepasany szarfą w barwach narodowych obelisk, przy którym wartę pełnił posterunek honorowy żołnierzy garnizonu bydgoskiego.

Po sygnale Hasła Wojska Polskiego bp. Jan Tyrawa poświęcił pomnik.

Przy dźwiękach wojskowego werbla jako pierwsza złożyła kwiaty pod pomnikiem delegacja adwokatów seniorów: **Jan Junk**, żołnierz AK, uczestnik Powstania Warszawskiego, **Zbigniew Kaczmarek**, świadek dywersji niemieckiej w Bydgoszczy 3 września 1939 r. i **Apolinary Zdzisław Żurawski**, więzień gestapo.

Następnie kwiaty składały kolejne delegacje.

Uroczystość zakończyła „Rota” odegrana przez trębacza H. Drażka i odśpiewana przez zgromadzonych przy pomniku.

Zrealizowanie idei upamiętnienia martyrologii adwokatów bydgoskich w formie Kamienia Memorialnego, któremu kształt artystyczny nadał bydgoski rzeźbiarz Marek Guczalski, stało się możliwe dzięki życzliwości i wydatnemu wsparciu fi-

² Część życiorysów została już opublikowana w Bydgoskim Słowniku Biograficznym pod red. Janusza Kutty; pozostałe biogramy opracowane przez adw. Macieja Dzierżykraj-Lipowicza oraz Arletę Szcząchor-Perkowską, historyka z Archiwum Państwowego w Bydgoszczy, czekają na publikację.

nansowemu Naczelnej Rady Adwokackiej w Warszawie oraz staraniom komitetu organizacyjnego w składzie: dziekan adw. **Jan Montowski** (przewodniczący), wicedziekan adw. **Stanisław Sobieszkański** (wiceprzewodniczący) oraz pomysłodawca projektu – adw. **Maciej Dzierżykraj-Lipowicz** (sekretarz).

Przebieg uroczystości relacjonowany był przez wszystkie lokalne media.

MARTYROLOGIA ADWOKATÓW BYDGOSKICH W LATACH 1939–1945 WYSTĄPIENIE DZIEKANA W KATEDRZE BYDGOSKIEJ

W ubiegłym roku obchodziliśmy 60. rocznicę zakończenia wywołanej przez hitlerowskie Niemcy II wojny światowej. Dla bydgoszczan wojna rozpoczęła się już 2 września 1939 r. bombardowaniem miasta i niemiecką dywersją 3 września. Zajęcie przez Wehrmacht Bydgoszczy 5 września 1939 r. rozpoczęło krwawą okupację, zakończoną dopiero 24 stycznia 1945 r.

Od pierwszych dni niemieckiej okupacji bydgoscy adwokaci dzielili los współobywateli pozbawianych majątku, wysiedlanych, więzionych, zsyłanych do obozów koncentracyjnych oraz mordowanych w publicznych i niejawnych egzekucjach.

Pośród 55 adwokatów należących w 1939 r. do Pomorskiej Izby Adwokackiej w Toruniu, a wykonujących swój zawód w Bydgoszczy, 15 nie doczekało zakończenia wojny.

Im to poświęcony jest odsłaniany podczas dzisiejszej uroczystości KAMIENŃ MEMORIALNY, który ma przypominać nam wszystkim o złożonej przez nich ofierze życia.

Antoni Bloch. Adwokat bydgoski od 1927 r. Zmobilizowany w stopniu porucznika rezerwy, wziął udział w wojnie obronnej w Armii Pomorze gen. Władysława Bortnowskiego. Poległ 17 września 1939 r. w Czeremnie k. Gąbina i tam został pochowany ze swoimi podkomendnymi w kwaterze wojskowej miejscowego cmentarza parafialnego.

Janusz Budzyński. Doktor praw. W 1919 r. pracował w Podkomisariacie Naczelnej Rady Ludowej na Obwód Nadnotecki w Bydgoszczy. W 1920 r. zaangażowany był w działalność Głównego Komisariatu Plebiscytowego w Bytomiu. Od 1923 r. prowadził kancelarię adwokacką w Bydgoszczy. Aresztowany w nieustalonych okolicznościach, zginął w 1941 r. w obozie koncentracyjnym w Auschwitz (Oświęcim).

Adolf Felberbaum. Doktor praw. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości był w 1920 r. sędzią Sądu Powiatowego w Chojnicach. Od 1921 r. działał w miejscowym gnieździe Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”. W 1927 r. otworzył kancelarię adwokacką w Bydgoszczy. Był członkiem samorządu bydgoskiej gminy żydowskiej. Należał do ścisłego kierownictwa miejscowego oddziału Organizacji Syjonistycznych w Polsce „Al Hamiszar”. Zginął prawdopodobnie wraz z rodziną w getcie we Lwowie.